Polsko-Ukraińskie Studia Interdyscyplinarne
2024, nr 2 (13), s. 71–77

https://czasopisma.marszalek.com.pl/en/10-15804/pom
DOI: 10.15804/PPUSI.2024.02.06

Олена Золотар
Донецький Обласний Інститут Післядипломної Педагогічної Освіти
zolotar@ippo.dn.ua
ORCID ID: 0009-0000-2458-386X

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ОСВІТНЬОГО ХАБУ «ДОНЕЧЧИНА»

Анотація: У статті актуалізовано значення та дієвість організації неформального навчання на базі освітнього хабу «Донеччина». Визначено принципи організації діяльності хабу, обґрунтовано вибір напрямків його діяльності. З'ясовано, що потребу у додатковій освіті має не тільки учнівська молодь, а також педагоги та представники батьківської громадськості. Виходячи з цього окреслено завдання, які вирішуються створеними Центрами. Охарактеризовано діяльність за кожним напрямком, визначено її актуальність. Зроблено висновок, що така форма отримання додаткової освіти є дієвою та результативною.

Ключові слова: волонтерська діяльність, хаб, освітній хаб, наступність, психологічна підтримка, цифрова освіта

INFORMAL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF WAR: TASKS AND FUNCTIONS OF THE EDUCATIONAL HUB «DONECHCHINA»

Abstract: The article updates the importance and effectiveness of organizing non-formal education on the basis of the Donetsk region educational hub. The principles of the organization of the hub's activities have been determined, and the choice of its activities has been substantiated. It was found that not only students, but also teachers and representatives of the parenting public have a need for additional education. Based on this, the tasks to be solved by the created Centers are outlined. The activity in each direction is characterized, its relevance is determined. It was concluded that this form of additional education is effective and efficient.

Keywords: volunteer activity, hub, educational hub, continuity, psychological support, digital education

EDUKACJA NIEFORMALNA W WARUNKACH WOJNY: ZADANIA I FUNKCJE OŚRODKA EDUKACYJNEGO „DONECHCHINA"

Streszczenie: Artykuł aktualizuje znaczenie i skuteczność organizacji edukacji pozaformalnej na przykładzie regionu donieckiego centrum edukacyjnego. Określono zasady organizacji działalności hubu i uzasadniono wybór kierunków jego działalności. Stwierdzono, że nie tylko uczniowie, ale także nauczyciele i przedstawiciele społeczności rodzicielskiej mają potrzebę dodatkowej edukacji. Na tej podstawie nakreślono zadania, jakie stoją przed utworzonymi Centrami. Scharakteryzowano działanie w każdym kierunku, określono jego znaczenie. Stwierdzono, że taka forma dodatkowego kształcenia jest skuteczna i efektywna.

Słowa kluczowe: działalność wolontariacka, centrum, centrum edukacyjne, ciągłość, wsparcie psychologiczne, edukacja cyfrowa

Вступ

Волонтерська діяльність – явище, достатньо розповсюджене практично в усіх країнах світу. В Україні така діяльність набула популярності й обертів з 2014 року, коли з початком гібридної війни виникли додаткові проблеми, пов'язані із появою вимушених переселенців. В основному увага приділялася вирішенню проблем із забезпеченням житлом, працевлаштуванням, медичним обслуговуванням, соціальними виплатами. З початком повномасштабного вторгнення поняття «волонтерство» в країні почали пов'язувати не тільки з отриманням гуманітарної допомоги. Не менш актуальним стало вирішення духовно-культурних, просвітницьких, освітніх і дозвіллєвих запитів переселенців, їхня адаптація до нових соціальних умов, реінтеграція у нові громади. З метою вирішення зазначених запитів почали з'являтися так звані хаби. Не зважаючи на наявність кількох тлумачень цього слова, загальна його сутність широко охопила країни Європи. Наша країна не стала винятком. У реаліях сьогодення дослівний переклад «вузол, розвилка» набув нового значення. Хаби стали «точками збору», «майданчиками для зустрічей», місцем здійснення неформального навчання в умовах воєнного стану, проведення майстер-класів і безлічі інших заходів, покликаних підвищити соціальну адаптацію та збільшити соціальну активність людей, які опинилися в незвичних для них умовах. Донецька область не залишилася осторонь. Відповідно до потреб практично кожна громада Донеччини організувала роботу як мінімум одного, а то і декількох, хабів різних напрямків у багатьох областях України. Освітні та культурно-просвітницькі осередки посіли серед них почесне місце.

Основна частина

З метою організації освіти дітей і дорослих в умовах воєнного стану, створення умов для соціальної згуртованості учасників освітнього процесу Донеччини в 2022 році облдержадміністрацією у місті Києві відкрито Освітній хаб «Донеччина», функціонування якого забезпечується Донецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти. Цільовою категоріє є внутрішньо переміщені особи: діти дошкільного віку, учнівська молодь, їхні батьки, педагогічні працівники.

Робота хабу планувалася за такими принципами:

- визначення візії та місії;
- визначення потреб внутрішньо переміщених осіб;
- побудова структури хабу.

Визначення візії та місії діяльності хабу окреслило стратегічну ціль його роботи надання якісних освітніх послуг усім категоріям внутрішньо переміщених осіб за різними напрямками, створення умов для адаптації та соціалізації дорослих і дітей в умовах воєнного стану.

Вивчення й аналіз запитів внутрішньо переміщених осіб усіх категорій Донецької області окреслили напрямки роботи Освітнього хабу «Донеччина». Відповідно до поставлених завдань і викликів сьогодення, з метою подолання освітніх втрат на базі хабу розпочали свою діяльність Центри різного спрямування, які запрошують взяти участь у заходах як в очному, так і в дистанційному форматі.

Від моменту свого створення Освітній хаб «Донеччина» вирішує такі завдання:

- підтримка та сприяння адаптації в нових умовах життя учасників освітнього процесу Донеччини, зокрема внутрішньо переміщених осіб;
- надання психологічної допомоги в умовах воєнного стану;
- надання можливості вивчити або вдосконалити рівень володіння українською й англійською мовами;
- соціалізація найменших учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану;
- створення умов для професійного росту та розвитку освітян регіону;
- залучення педагогічної спільноти до реалізації регіональних освітніх проєктів;
- надання рекомендацій щодо роботи у кризових умовах у форматі «дорожніх карт» (алгоритмів дій, корисних посилань і джерел для саморозвитку, основ здоров'язбереження тощо);
- сприяння національно-патріотичному вихованню молоді.

Для вирішення поставлених завдань на базі хабу було створено Центр вивчення державної мови «СловоДвір», Центр вивчення англійської мови

«English Space», Центр психологічної підтримки, Центр цифрової освіти, Центр наступності освіти, Центр STEM-освіти, Центр національно-патріотичного виховання «Незламність», Центр здоров`язбереження.

Які ж поставлених завдань вирішують Центри Освітнього хабу «Донеччина»?

Що є пріоритетним у роботі кожного з них?

Розвиток самостійної, незалежної, демократичної української держави потребує досконалого володіння знаннями сучасної української літературної мови. Вона віддзеркалює світосприйняття, виражає національний характер народу, його історію та культуру. Мова – потужний фактор соціалізації, адже входження в суспільство багато в чому відбувається через опанування нею. Реалії сьогодення показали, що українська мова – не тільки засіб комунікації, а й потужна зброя у боротьбі з агресором. Вона дійсно стала ознакою національної ідентичності та самобутності, набула нового значення для кожного громадянина. Досконале оволодіння державною мовою стало бажанням багатьох українців різного віку.

Для дорослих, які бажають удосконалити рівень володіння українською мовою, Центр вивчення державної мови «СловоДвір» пропонує тренінги, майстер-класи, експрес-курси, практикуми, родинні розмовні клуби, родинні свята, конкурси, квести, спілкування в соцмережах тощо.

У XXI столітті просто неможливо досягти успіху, не знаючи англійської мови. Вона є засобом міжнародного спілкування, використовується під час заповнення анкет, складання резюме, у діловому та приватному листуванні, у різних сферах повсякденного життя. Вивчення англійської мови – ще й ефективний інструмент соціалізації та адаптації внутрішньо переміщених осіб: громадяни успішної незалежної держави мають вільно володіти англійською мовою, добре розуміти загальноєвропейські процеси, високопрофесійно і гідно представляти інтереси України на міжнародній арені.

Мовні бар'єри, з якими зіштовхнулися українці перебуваючи в інших країнах, довели, що знання англійської мови відкриває безліч можливостей для спілкування з людьми з різних країн, здобуття освіти та місця роботи за кордоном. Вивчення англійської розширює світогляд, допомагає більше дізнатися про інші культури.

Заняття в Центрі вивчення англійської мови «English Space» для тих, хто має бажання вивчати мову в цікавій, інтерактивній формі. Центр пропонує рольові ігри, розмовні клуби, розмовні інтенсиви, заняття в ігровій формі, занурення в іншомовне середовище, тренінги, майстер-класи, родинні свята, вікторини, конкурси, квести та безліч інших форм.

У житті кожної людини виникають кризові ситуації, що ставлять перед нею життєві завдання, які раніше вона для себе не виокремлювала. Кризові ситуації можуть призвести до суттєвих якісних змін особистості та покращити в цілому її життєву організацію, але можуть і навпаки – спричинити деструктивні зміни.

Сьогодні в Україні десятки тисяч людей живуть у надзвичайно складних умовах: бойові дії, втрати, вимушена зміна місця проживання. В умовах воєнного стану дорослі та діти більше ніж будь-коли потребують психологічної підтримки та допомоги. Зрозуміло, що дорослим нелегко відновлюватись у ситуації гострих травматичних обставин. Водночас для відновлення та зростання дитини психологічна компетентність і врівноважений стан дорослих є основними факторами, які забезпечують успішну динаміку всього процесу. Діти гостро відчувають те емоційне тло, яке транслюють дорослі й орієнтуються саме на нього у вибудовуванні власного світосприйняття.

Підвищення рівня психологічної освіченості дорослих як передумова відновлення психологічного благополуччя дорослих і дітей – саме це стало метою роботи Центру психологічної підтримки.

Психологічні проблеми необхідно вирішувати не тільки у повсякденному житті, а під час організації та здійснення освітнього процесу. Значна увага цього Центру приділяється роботі з педагогічними працівниками області. На онлайн-зустрічах надається допомога стосовно визначення особливостей освітнього процесу в умовах воєнного стану, етіології стресу та його впливу на результати навчання. Освітяни вчаться визначати прояви стресу у дитини, опановують інструменти психологічної підтримки, розвивають навички неформальної взаємодії зі здобувачами освіти.

Одним із пріоритетних напрямків розвитку сучасної України є цифрова грамотність. Засоби масової інформації виконують не тільки інфор-

мативну функцію. Їх використовують для пропаганди ідей, поглядів. Саме цим активно займалась країна – агресор з 2014 року. Використовуючи ці засоби росія протягом багатьох років впливала на формування громадської думки. В умовах повномасштабної та гібридної інформаційної війни росії проти України важливо максимально ефективно використовувати цифрові технології для перемоги й особистої безпеки, сприяння сталості розвитку, уміти відділяти «зерна від полови».

Як не піддаватися маніпуляціям? Які ресурси можна вважати безпечними? Як перевірити якість контенту різних медіа? Відповіді на ці й інші питання дорослі та діти можуть отримати на зустрічах у Центрі цифрової освіти. Онлайн-форми навчання та спілкування, які пропонує Центр, допоможуть «прокачати» цифрові навички. Покращення цих навичок також є однією з конкурентних переваг для пошуку віддаленої роботи, освіти чи підвищення кваліфікації внутрішньо переміщеними особами.

Наступність – це забезпечення неперервності здобуття людиною освіти. Наступність в освіті необхідна для створення єдиного освітнього процесу, що логічно продовжується від дитячого садка до початкової школи, від початкової — до базової. Цей процес допомагає досягти цілісного розвитку особистості. Перехід між ланками має бути поступовим, оскільки діти мають пройти період адаптації. Адаптація дитини буде значно легшою, якщо у перші роки навчання в школі будуть продовжувати та підіймати на інший рівень ту діяльність, яка була в дитячому садку. Базова школа має використовувати надбання початкової. Наступність в освіті означає збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі, початкової — в базовій. Особливого значення набуває проблема наступності у Новій українській школі.

Цільовою категорією Центру наступності освіти є здобувачі освіти, педагоги дошкільної, початкової та базової освіти, батьки. Продемонструвати можливості та сприяти відпрацюванню дієвих практик організації навчання та соціалізації учасників освітнього процесу на етапі переходу між ланками освіти в умовах кризових ситуацій – мета діяльності Центру, яка вирішується через проведення тренінгів, майстер-класів, консультаційних зустрічей.

З переходом на дистанційну форму навчання, пов'язану із COVID-19, виникли додаткові проблеми із реалізацією наступності в освіті. З початком повномасштабного вторгнення проблема стала черговим викликом, який певним чином торкнувся батьків майбутніх першокласників. Якщо батьки здобувачів початкової освіти, які на цей час уже навчалися в освітніх закладах, змогли за допомогою педагогів пристосуватися до нових реалій, то батьки дітей, які останні два роки не відвідували закладів дошкільної освіти, потребували особливої уваги. З метою подолання цього виклику на базі Освітнього хабу «Донеччина» Центром наступності освіти було організовано роботу «Літньої школи батьківства». Підготовка дітей до першого класу є важливим етапом їхнього розвитку, і Літня школа стала чудовою можливістю для дорослих отримати інформацію про очікування від першого класу, набути навичок, опанувати форми та методи підготовки дітей до цього етапу.

Оволодіння практичними навичками для ефективної організації освітнього процесу з використанням інструментів STEM-технологій, ефективне використання сучасного лабораторного обладнання, оволодіння STEM-освітніми технологіями, які можна використовувати в навчанні дошкільнят і початківців, – ці й інші завдання вирішує Центр STEM-освіти на базі Освітнього хабу «Донеччина». До заходів, що проводить Центр, залучаються діти різних вікових категорій, доросле населення, педагогічна спільнота Донеччини.

Формування в учасників освітнього процесу критичного мислення, навичок командної роботи, бачення цілісної картини світу та вміння застосовувати знання для розв'язання завдань із реального світу здійснюється через проведення інформаційно-просвітницької роботи серед внутрішньо переміщених осіб з питань STEM-освітніх технологій, навчання основам робототехніки, знайомство з методикою виготовлення об'ємних виробів на основі цифрових моделей, а саме 3D-друк і 3D-моделювання, проведення заходів у природничій лабораторії, ідеї та розробку STEM-проєктів.

Здійснення національно-патріотичного виховання серед внутрішньо переміщених осіб, підготовка педагогічних працівників до роботи з національно-патріотичного виховання в закладах освіти – один з провідних напрямків роботи Освітнього хабу «Донеччина». У часи, коли країна бореться з агресором, надважливим є формування й утвердження

національної свідомості, патріотизму серед широких верств населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб з Донецької області, активної громадянської позиції й оборонної свідомості, активізація співпраці інститутів громадянського суспільства щодо здійснення національно-патріотичного виховання, здійснення координації їхньої діяльності, нівелювання впливу війни на національну свідомість громадян, підготовка та перепідготовка педагогічних працівників щодо здійснення національно-патріотичного виховання в сучасних умовах. Саме на це спрямована діяльність Центру національно-патріотичного виховання «Незламність».

Реформування освітньої системи в межах Концепції «Нова українська школа» передбачає концептуальні зміни у підходах до виховної системи: замість традиційних виховних заходів з конкретними цілями пропонується трансформація до рівня наскрізного виховання (1). На нашу думку, наскрізність виховання має забезпечуватись не тільки у закладі освіти. Велике значення має те, що здобувачі освіти бачать і чують вдома. Залучення батьків до заходів з національно-патріотичного виховання – одне із завдань Центру.

Для учнівської молоді, дорослого населення, педагогічної спільноти Донеччини Центром проводяться інформаційно-просвітницькі заходи з питань національно-патріотичного виховання, здійснюється інформування учасників освітнього процесу щодо змін у його нормативно-правовому забезпеченні, методологічна підготовка педагогічних працівників для впровадження національно-патріотичного виховання в закладах освіти, у тому числі з учасниками освітнього процесу, що перебувають на лінії розмежування та деокупованих територіях. Розроблено та проведено авторські тренінги «Відповідальний громадянин», «Національно-патріотичне виховання на деокупованих територіях», метою яких є утвердження національної свідомості, формування патріотичних почуттів, інформування щодо мінної небезпеки, інформаційної гігієни.

З початком повномасштабного вторгнення в Україні не залишилось, мабуть, жодної людини, яка б у тій чи іншій мірі не відчула впливу на стан здоров'я. Питання збереження та зміцнення здоров'я набуло нового значення. В умовах сьогодення це може бути складним завданням. Стреси, які нам доводиться переживати майже щодня, можуть стати причиною проблем не тільки в ментальному плані, а й у фізичному. Усі війни колись закінчуються. Повернення до мирного життя, відновлення країни потребуватимуть багато сил, тому важливо вже сьогодні дбати про збереження здоров'я. прості поради та рекомендації щодо правил особистої гігієни, здорового режиму харчування, забезпечення організму відпочинком і фізичною активністю діти та дорослі отримують на зустрічах, які проводить Центр здоров`язбереження Освітнього хабу «Донеччина».

Висновки

Нерегламентований місцем, термінами та формами навчання процес здобуття знань, тобто неформальне навчання, в умовах воєнного стану стало одним із засобів забезпечення загального права доступу до освіти. Саме організація неформального навчання, надання додаткових освітніх послуг для всіх категорій внутрішньо переміщених осіб – пріоритетні завдання освітніх хабів.

За час свого існування Освітній хаб «Донеччина» довів результативність такої форми здобуття освіти. Систематичне збільшення кількості учасників заходів, які проводяться Центрами різних напрямків, зацікавленість тематикою, яку вони пропонують, нагальністю проблем, які допомагають вирішувати, свідчить про ефективність роботи хабу. За півтора роки діяльності заняття в хабі відвідали більше чотирьох тисяч внутрішньо переміщених осіб усіх категорій. Не останніми чинниками зацікавленості є участь у заходах на безоплатній основі, можливість приєднатися як в очному, так і в дистанційному форматі. Не зважаючи на те, що Освітній хаб «Донеччина» планував свою роботу для внутрішньо переміщених осіб, до його роботи долучаються педагоги, здобувачі освіти та їхні батьки, які тимчасово перебувають за кордоном.

На сьогодні Освітній хаб «Донеччина» є одним із майданчиків-учасників соціального проєкту «Український Освітній Хаб», що пропонує безоплатну (некомерційну) професійну підтримку для всіх українців і входить до мережі Українських Освітніх Хабів (Цифрових Освітніх Центрів – DLC).

Команда однодумців, стейкхолдерів, яка організовує та здійснює роботу в хабі, не зупиняється на досягнутому. Час від часу перед системою освіти, особливо в умовах воєнного стану, постають нові виклики. Своєчасне реагування на ці виклики, постійне вивчення потреб і запитів, пов'язаних із здобуттям освіти, оновлення напрямків роботи завдання, які і надалі вирішуватиме Освітній хаб «Донеччина».

Бібліографія

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). Міністерство освіти і науки України.